

инструмента и технична работа с ръцете са необходими, за да се владее зурната и да се прави хубава музика. Компонентите на изпълнителската техника в музикантски термини “изскачат” в разговор между трима петрички зурнаджии, провокиран от въпроса кое отличава майстора музикант:

С.К. – Духовката, абужировката е голяма работа.

Л.Ф. – И от това върви – тебе да имаш и пръст хубав.

Д.К. – Пармако е ного важно нещо. Е тука сега малкийо ми син има ного хубав пармак. Так-так – да отговара. Пръста и езика. Он по-добре чука езика и пръстите и от мене, и от Самир. По-добре ги чука, по-изговара.

С.К. – По-изговара, ама бавен е. Не на бързина. А ние – това е фатката.

Д.К. – Въпроса ми е че по-разказва, по-чисто свири.

С.К. – Абе чисто свири! А нека свири чисто и на бързина.

Д.К. – Това е ного важно – езика и пръстите едно да ги удариш. Брат ми Шеин беше така [Д.К., С.К., Л.Ф., 10/2001, с. 53-54].

Музикалните възможности на зурната могат да се разкрият пълноценно само във връзка с музиканта, музиката и изпълнителските контексти – въпроси, които ще бъдат разгледани в следващите раздели.

ТЪПАНЪТ

Зурнаджийските формации в Югозападна България се различават по видове и брой на зурните в тях, но си приличат по тъпана – задължителен инструмент в състава им. Не случайно в географския район Македония (включително и в Пиринския край) едно от названията на зурнаджийските групи е “тъпаните”: “тапаните свират”, “идет топаните”.

Тъпанът е от групата на мембранофоните, непряко удряни, с две използвани мембрани, с кръгла форма на мембраните от кожа, цилиндрична форма на корпуса от дърво и две дървени пръчки [Атанасов, 1977:77] (систематичен номер 211.212.1 според систематиката на Хорнбостел и Закс) [Хорнбостел & Закс, 1987:245].

Названията на инструмента в България са *тъпан*, *тупан*, *топан*, *даул*, *дабуан*, *табуан*. Голямата палка – дървена пръчка обикновено във формата на кука – се нарича *кияк*, *токмак*; а малката – *пръчка*, *прачка*, *клетка*. Дървеният корпус се нарича *обръч*, *рамка*, *къснак*; а мембраните – *кожи*. Някога са правели рамката на тъпана от хралупато дърво или издълбан дървесен ствол, по-късно за корпуса се използват вторично стари сита или решетата. Корпусът се прави най-често от орех, мембраните – от овча, козя, телешка или кучешка кожа, специално ошавена. Кожите се опъват от двете страни на корпуса, притискат се с обръчи от дърво. С конопени въжета (*върви*, *сиджимки*) се стягат обръчите и обтягат кожите. В България се срещат тъпани с диаметър от 500 до 900 мм, най-големите са характерни за Пиринския край. Тъпанът е инструмент, използван в празнични и обредни ситуации – за съпровод на хора, сватбени обреди и шествия, в календарната обредност (*кукерски* и *нестинарски игри*). При него се постигат два паралелни ритъма (понякога полиметрични) – ритмична основа от дълги и силни стойности, произвеждана с *кияка* върху дясната мембрана; и ритмична надстройка от по-кратки и слаби стойности, маркирани с *пръчката* върху лявата мембрана. В литературата се отбелязва специално ролята му на съпровождащ инструмент, най-често на зурна, по-рядко на гайда, кавал и др. [Джуджев, 1975:125-